„Gyakran gondolok Önre...”

Tarkovszkij és Kozincev levelezéséből

Mindjárt azután, hogy híre ment: Andrej Tarkovszkij *Andrej Rubljov* című filmje polcra került, Grigorij Kozincev aktív küzdelembe kezdett a film bemutatásáért. 1967-től mind személyesen, mind írásban számtalanszor fordult a legkülönfélébb fórumokhoz a film ügyében (Kozincev archívumában egyebek között fennmaradt az SZKP KB Kulturális Osztályához írott levelének másolata). Kozincev életében nem ez volt az egyetlen ilyen eset: mindig kötelességének érezte, hogy kollégáit, különösen a fiatalokat, pályájuk nehéz időszakaiban támogassa — és valóban támogatta is! — mi több, ez bármely tehetséges alkotásra vonatkozott, mégha művészi tekintetben tőle távol állt is. Az *Andrej Rubljov* sorsának jobbra fordításában Kozincev különösen lelkesen vett részt, mert bizonyos volt benne, hogy ez a film — a szovjet filmművészet egyik csúcsteljesítménye.

1969-ben született meg a döntés a film bemutatásáról (1971-ben jutott el a mozikba) és Tarkovszkij ekkor fordult levélben Kozincevhez: ezzel vette kezdetét a köztük kialakuló levélváltás.

G. Kozincev megőrizte A. Tarkovszkij hozzá írt összes levelét (ugyanabban a borítékban találtuk őket, egy papírcetlivel együtt, melyen A. Tarkovszkij kezeírásával ez áll: „Grigorij Mihajlovics — itt vagyok” s talán egy ülésen készülhetett). G. Kozincev halálát követően A. Tarkovszkij visszaküldte az archívumnak Grigorij Mihajlovics hozzá írt leveleinek egy részét, megígérve, hogy azokat is csatolni fogja, amelyeket még megtalál.

Az alábbi összeállítás Andrej Tarkovszkij Grigorij Kozincevhez írt összes levelét tartalmazza[1] (az üdvözlőkártyákat kivéve), valamint Grigorij Mihajlovics mindazon leveleinek másolatát, melyeket Andrej Arszenyevics annak idején el tudott küldeni. A leveleket jelentéktelen rövidítésekkel adjuk közre, melyeket a szokásos módon jelölünk.

V. G. Kozinceva

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1969. I. 29.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Hála az ön könyörgéseinek, a *Rubljovot* bemutatják. Tegnap rögzítette és hagyta jóvá a Bizottság[2] a végleges döntést. Tudja, Grigorij Mihajlovics, rettentően jólesik arra gondolni, hogy ebben a mi egész filmes bandánkban akadt valahol egy igazi intelligens ember, aki a jobb sorsra érdemes „Andrej” kapcsán teljesen egyértelműen foglalt állást ebben a nehéz és szerencsétlen időszakban. Ráadásul teljesen egyedül cselekedett így.

Sohasem fogom elfelejteni mindazt, amit értem és filmemért tett.

Február tizennyolcadikán a Dom Kinóban[3] (Moszkvában) lesz a premier. Volna egy kis kérésem Önhöz. Annak idején a Szövetség leningrádi tagjai és a leningrádi Dom Kino a filmmel együtt meghívtak magukhoz, Leningrádba. Később az egészből nem lett semmi.

Úgy gondolom — Moszkva után talán nem lehetetlen egy bemutatót szervezni az Önök Dom Kinójában. Csak feltétlenül a 18-a utáni első vasárnapon. (Később majd elmondom, miért épp ezen a napon.)

Ha ez lehetséges — már az is nagy öröm lenne számomra, hogy megmutathatom a filmet leningrádi barátaimnak és találkozhatok Önnel, és még nagyobb öröm lenne, ha számíthatnék arra, hogy a leningrádi Dom Kinóban Ön mutatja be a filmet. Még egyszer köszönök mindent, kedves Grigorij Mihajlovics.

Legyen nyugodt, ha forgat, ne idegeskedjen, és senkinek ne engedje, hogy ostoba tanácsaival a lelkébe másszon. És akkor minden jó lesz.

Jó kéz- és lábtörést.

Voltam templomban — gyertyát állítottam Önért.

Őszinte híve, akire mindenben számíthat

Andrej Tarkovszkij

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1969. február 5.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Hogy halad a forgatással? Remélem, nincs semmi baj. Persze, ha ilyen Learje) van (Ön említette a színészt), akkor az egyenesen remek. Bár, őszintén szólva, rettenetesen nehéz komoly filmet csinálni. Márcsak azért is, mert lehetetlen legyőzni a művészi őszinteség és a nézői igények közötti ellentmondást. S azért is, mert mi meg nehezen tudjuk leküzdeni magunkban azt a konfliktust, amely saját koncepciónk és a megvalósítás közvetlen, érzéki formája között van.

Általában véve, az egész csupa csalódás. Semmi kielégülés, annál is kevésbé, mert filmcsinálás közben még a jól sikerült részeknek sem örülhet az ember — mikor már századszor látja a vásznon, érzékileg teljesen eltompul.

Nálam egyelőre minden rendben van. Most írom a forgatókönyvet Lem *Solaris* című regényéből. Szeretnék Önnel beszélni erről a témáról — azt hiszem, elég jó film lehet belőle.

Ha Leningrádba megyek (mint múltkori levelemben írtam Önnek), feltétlenül találkozunk és megvitatunk minden problémát.

Nagyon szeretem Leningrádot és mindig nagyon hiányzik nekem. Ott szabadnak és erőteljesnek érzem magamat. Bizonyára attól, hogy amikor ott vagyok, nem érzékelek magam körül semmiféle társadalmi vagy konjunkturális kapcsolatot.

Remélem, levelem jó egészségben és jó hangulatban találja.

Kívánok sok-sok sikert és örömöt a munkában.

Az Ön A. Tarkovszkija

Elnézést a macskakaparásért — fekve írok. Egy kis influenza.

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1969. június 26.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Nemrég Grúziában jártam a *Rubljovval*, sokáig maradtam és csak nemrég jöttem vissza. Hogy halad a forgatással — remélem, jól? Hogy szolgál az egészsége? Már rég nem voltam Leningrádban és nem tudom, mikor leszek megint. Nagyon szeretnék találkozni Önnel.

Az én életem (a cannes-i FIPRESCI-díj után) a végsőkig összekúszálódott. Felülről valaki egyenesen azt javasolta, hogy lépjek ki a Kritikusok Nemzetközi Szövetségéből és mondjak le a díjról. (...) Jóllehet a filmet a franciák vették meg és ők mutatták be Cannes-ban, most csak úgy záporoznak rám az ütések.

Minél jobbat ír a sajtó (a baloldali és a jobboldali egységes ebben) külföldön, annál rosszabb nekem itthon.

Most fejeztem be a forgatókönyvet Lem (lengyel író) tudományos-fantasztikus regényéből, a *Solaris*ból. A Fifőn bombára számítanak és nagyon nehéz meggyőzni őket, hogy nem lesz semmiféle bomba.

A legjobb kiút ebből a botrányból mindenki számára az lenne, ha indítanák a *Rubljovot* a Moszkvai Filmfesztiválon. Ha mást nem, ezzel legalább azt meg lehetne magyarázni, miért nem küldtük a *Rubljovot* (ahogy megígértük) Cannes-ba. De senki nem akar belekeveredni. Egyedül Karaganov próbál valamit csinálni. De félek, hogy neki sem fog sikerülni.

Levelet írok Önnek, közben pedig azt sem tudom, most merre van. Lehet, hogy éppen a külső felvételeket készíti? Ha Moszkvában lesz — előtte dobjon fel egy lapocskát — meg fogom találni és akkor összejöhetünk.

Tudom — most sok a gondja, mégiscsak egy film nyugszik a vállán.

Ne kínozza magát — minden rendben lesz. Végtére is forgatni (bármely helyzetben) — jobb, mint nem forgatni semmit. Biztos vagyok benne, hogy minden jól fog alakulni.

Kívánok Önnek sikeres forgatást és egészséget.

Az ön A. Tarkovszkija

Ivan Lapikov Kirill szerepében (Andrej Rubljov)

■

G. Kozincev—A. Tarkovszkijnak

Kedves Andrej,

ma fedeztem fel az *Humanité*-ban néhány írást a *Rubljov*ról, itt küldöm őket — hátha nem jutottak el magához.

Teljes szívemből kívánom, hogy az 1970-es esztendő fordulópont legyen maga számára, hogy minden a lehető legjobban alakuljon életében.

Isten bizony nagyon szeretném, hogy így legyen. Meleg kézszorítással, szeretettel

az egyáltalán nem agyongyötört:
G. Kozincev

Leningrád, 1969. XII. 25.

G. Kozincev—A. Tarkovszkijnak

Kedves Andrej!

Ma találkoztam Dmitrij Dmitrijevics Sosztakoviccsal és sokat beszéltem neki a *Rubljov*ról. Azt hiszem, nem lenne butaság megmutatni neki a filmet.

Ha tetszik az ötlet, hívja fel őt — szívesen megnézné. Megmondtam Dmitrij Dmitrijevicsnek, hogy írni fogok Önnek és megadom az ő telefonszámát. Ez az: (...)

Szívélyes üdvözlettel és a legjobb kívánságokkal

G. Kozincev
1970. I. 15.

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek
Moszkva

1970. jan. 24.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Megkaptam levelét és nagyon-nagyon megindított az Ön aggodalma és segítőkészsége. Nagyon köszönöm. Kicsit még kínosan is érzem magam, hogy annyi vesződséget okozok Önnek. Magam is úgy gondolom, hogy

a filmet meg kell mutatni Dmitrij Dmitrijevicsnek. Még egyszer köszönöm Önnek. Mihelyst lehetőség lesz rá, le fogom vetíteni.

Grigorij Mihajlovics, tudja, gyakran eszembe jut a *Rubljov* leningrádi bemutatója a Dom Kinóban és mindmáig sajnálom, hogy nem beszélhettem Önről a film levetítése előtti megnyitómban. De semmiképp nem akartam kiemelni az Ön szerepét a film „megjelenésében". Ki tudja, hogy alakulnak a dolgok. Egyszer még közlik, hogy a film veszélyes, sőt egyenesen kártékony.

Nem beszéltem Önnek idáig erről, de az volt az érzésem, hogy mindezt már akkor megértette.

Kívánok Önnek, kedves Grigorij Mihajlovics sok sikert és örömöt a munkájában.

Ami engem illet, én nagyon hiszek az Ön *Lear*jében.

Öleli —

az Ön ízig-vérig hűséges

Andrej Tarkovszkija

■

(Mikor később a leningrádi Dom Kinóban sor került A tükör *premierjére, Andrej Tarkovszkij hosszan és melegen beszélt Kozincev szerepéről az* Andrej Rubljov *bemutatásában, arról a hatásról, amit Grigorij Mihajlovics egész sorsára gyakorolt és G. Kozincev elvesztésének nem szűnő fájdalmáról.)*

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1970. február 8.
Moszkva

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Nehéz napok ezek most életemben. Ülök és várom, hogy a Baszkakov- és Kokorjev-féle (uraságok elolvassák a forgatókönyvemet) és méltóztassanak közölni velem valamit arról, miként vélekednek a dologról. Így múlik nap nap után és egyre rosszabb az előérzetem.

A vetítés, amit D. D. Sosztakovics számára készítettünk elő Neja Zorkajával, meghiúsult. A *Rubljov*val most megint szigorúak.

Szóval, csak ülök a tengerparton és várom, hogyan fordul a széljárás. Nemsokára elkészül a filmjével és a film elindul a maga normális és természetes útján.

Kívánok Önnek, drága Grigorij Mihajlovics, minden jót —

az Ön A. Tarkovszkija

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1970. február 18.
Moszkva

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Régen nem kaptam Ön felől híreket és kezdek nyugtalankodni. Egészséges? Minden rendben?

Ami minket illet, az otthonunk valóságos kórház. Eddig én, de most Larissza Pavlovana is megkapta az influenzát. Valami egészen ronda vírus — magas láz és gyengeség. De most mintha jobban lennék.

Azt hiszem, megtaláltam a módját, hogyan lehetne (titokban!) levetíteni a filmet Sosztakovicsnak. Ha menni fog, akkor pénteken levetítjük. Továbbá úgy döntöttem, hogy levélben fordulok Brezsnyevhez. Megpróbálom kifejteni neki mindazt, amit bizonyos kérdésekről gondolok. Meglátjuk.

Sikerült kikérnem egyik-másik (...) referensének a véleményét. Ők úgy vélik, hogy érdemes megírni a levelet. Még abban is segítenek, hogy átnézik és továbbítják a címzettnek.

A forgatás elkezdéséről egyelőre semmi hír. Várok türelemmel, amiből, azt hiszem, egyre többre lesz szükség.

Nem tudom, megvan-e Önnek a telefonszámunk. Mindenesetre elküldöm: (...) Kívánok Önnek, kedves Grigorij Mihajlovics minden jót. Larissza Pavlovna szívélyes üdvözletét küldi kedves feleségének és Önnek.

Írjon, ha van rá mód.

Az Ön Andrej Tarkovszkija

■

G. Kozincev—A. Tarkovszkijnak

1970. március 20.

Kedves Andrej,

Dmitrij Dmitrijevicsnek nagyon tetszett a filmje. De, úgy látszik, az történt, hogy éppen azután következett be az egészségi állapotában erős rosszabbodás, hogy a filmet megnézte. Majdnem mindjárt utána Kurganba utazott, ahol Ilizarov gyógykezelt (tudja, az az orvos, aki Brumelt is meggyógyította). Kicsit már jobban van. Levelezünk, innen tudom azt is, hogy mi a véleménye a *Rubljov*ról és ezt örömmel továbbítom Önnek. Engem is, mintha csak bosszantani akarna, utolért az influenza és már egy hete ágyban heverek, a munka pedig egyelőre áll. Ön is tudja, milyen kellemes érzés ez ilyenkor, forgatás végén.

Írjon, mi újság Önnel? Adja át szívből jövő üdvözletemet kedves feleségének a családunk nevében.

Meleg készszorítással:

G. Kozincev

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1970. VIII. 29.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Én itt teljesen elcsigázódtam, bocsásson meg, kérem, hallgatásomért. Fiunk született, aki az Andrej nevet kapta. Remélem, az ő élete könnyebb lesz már.

Ami a filmet illeti — a teljes csőd. A Moszfilm darabokban van, lehetetlen dolgozni. Mi újság Önnel? Mi van a *Lear*rel? Hogy szolgál az egészsége?

Remélem, minden rendben megy. Nagyon szeretném látni a filmjét.

Találkoztam Jarvettel, szerintem egyszerűen zseniális színész.

Az életem most tiszta őrültekháza és zűrzavar. Remélem, hogy szeptember elején kimehetek Japánba, hogy néhány snittet készítsek a filmhez. Úgy fest, hogy minden ebben az irányban halad. Minthogy azonban az egész hirtelen meghiúsulhat, ahogy az már nálunk lenni szokott, egyelőre várakozok.

Nem vagyok benne biztos, hogy levelem Leningrádban találja.

Mindenesetre sietek jóegészséget, friss erőt és sok örömöt kívánni Önnek.

Az Ön Andrej Tarkovszkija

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek
Moszkva

1970. IX. 29.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Köszönöm a levelet. Ami Dmitrij Dmitrijevics levelét illeti — teljes a zűrzavar. Az isten szerelmére, kérem, ne nyugtalankodjék.

Nem emlékszem, írtam-e Önnek, hogy Szuszlov aláírta a *Rubljov* bemutatását engedélyező papírt.

A Fifőn azonban megint azzal kezdtek gyötörni, hogy hagyjak ki ezt-azt a filmből, amire természetesen nem leszek hajlandó.

Kívánom, hogy sikeresen fejezze be a filmjét és kívánok Önnek jó egészséget.

Grigorij Mihajlovics! Tudom, hogy Önnek sok barátja van Leningrádban. Arról van szó, hogy engem nagyon nyugtalanít Anatolij Szolonyicin sorsa. Ő a novoszibirszki „Vörös Fáklya" színésze, aki nálam Andrej szerepét alakította.

Rettenetes állapotban van — annak ellenére, hogy ezidő alatt sok komoly szerepet kapott, egészen a Borisz Godunovig — és most azért válik meg a színháztól, hogy Tallinban az Orosz Színházhoz szerződjön.

Az ő álma azonban — Leningrád

és az a színház, amelynek Vlagyimirov a rendezője. Nem tudna-e segítségére lenni neki ebben a dologban? Tovsztonogovról már álmodni sem mer: tart az intrikáktól és sok egyébtől. Nem tudom, igaza van-e ebben.

Szolonyicin nagyon jó színész és fontos, hogy megtelepedjen egy jó színháznál. Én, sajnos, annyira kegyvesztett vagyok, hogy senkinek és semmi módon nem lehetek a hasznára, inkább ellenkezőleg.

Nagyon kérem, bocsássa meg kérésem, hogy már megint kérek, amiből annyira elege lehet. De, higgye el, én csupán egyetlen szóra számítok, amit Ön Tolja Szolonyicin érdekében ejthet, semmi esetre sem utánjárásra, amire nem is lenne jogom számítani.

Sok sikert és jó egészséget

az Ön Andreje

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

Moszkva 1972. jan. 20.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Kívánunk Önnek Larissza Pavlovna és én (ha nagyon megkésve is, amiért ne haragudjon ránk) az új esztendőre minden jót, jó egészséget és alkotói sikereket.

Befejeztem a *Solarist*. Ha Moszkvában jár és kedve lenne megnézni a filmet, nagyon fogok örülni.

A *Solaris*szal olyasféle botrány van kialakulóban, amilyen a *Rubljov*val volt. Csak komolyabb.

Az Ön szerencsétlen

A. Tarkovszkija

Larissza Pavlovna szívélyes üdvözletét küldi.

■

G. Kozincev—A. Tarkovszkijnak

1972. I. 27.

Kedves Andrej!

Köszönöm a jókívánságokat. Szívből kívánok Önnek, Larissza Pavlovnának és az egész családnak sok-sok örömöt.

Moszkvában, sajnos, mostanában nem fogok járni. Épült nálunk, Komarovóban valami furnérborzalom, ahol most dolgozom, könyvet írok. Ez az úgynevezett dácsa, alighanem nemsokára összedől.

Írjon bővebben a fejleményekről. Bár én szilárdan hiszem, hogy ezzel a filmmel minden rendben lesz. Meg fogja látni.

Még egyszer: boldogságot és sok sikert az 1972-es esztendőre!

G. Kozincev

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1972. febr. 1.

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Megkaptam levelét — nagyon köszönöm.

Biztos nem egészen pontosan vázoltam Önnek a *Solaris* körül kialakult helyzetet, de ez nem is fontos. Egyszerűen arról van szó, hogy a „nagyfőnökök" megint kötözködnek. Én meg nem vagyok képes megszokni ezt.

Már készen vagyok a következő forgatókönyvvel és nyár végén szeretném útjára indítani. Habár, amit tervezünk, az mindig meghiúsul, a tervek mindig teljesíthetetlenek.

Meg aztán tele vagyok otthoni gondokkal is, amelyek megbéklyóznak, körülfognak mint dühöngőt a kényszerzubbony.

Nagyon szeretnék találkozni Önnel. Remélem, hogy jó egészségnek örvend, habár Komarovóban van, ahol hideg van, viszont a fenyők nagyon szépek...

Ölelem —

A. Tarkovszkij

■

A. Tarkovszkij—G. Kozincevnek

1972. április 2.
Moszkva

Kedves Grigorij Mihajlovics!

Bocsásson meg, hogy egész mostanáig nem válaszoltam az Ön — most ist, mint mindig — oly jóindulatú és kedves levelére. Elcsigázott a *Solaris* elfogadása. És, meg kell mondanom, ezúttal nem voltam teljesen sikertelen. (Hangozzék ez bármily hihetetlenül is!) Március 30-án Romanov aláírt egy megállapodást, amelyben mindenféle változtatás nélkül jóváhagyta a filmet. Egészen mostanáig semmit sem értek. Úgy látszik, a legmagasabb körökben folyhatott valami játék, ami számomra felfoghatatlan.

Áprilisban fogjuk bemutatni a *Solarist*, a Dom Kinóban. Ha ebben az időben nincs Moszkvában — nem sokkal később elvisszük a filmet Leningrádba is.

Elnézést a tarkaságért, de kifogyott a ceruzám.

Többször is figyelmesen átolvastam a *Macbeth*et és arra a következtetésre jutottam, hogy — ami megfilmesítését illeti — nem nekem való, bár, azt hiszem, színházban nagyszerűen meg lehetne csinálni.

Hogy van egészségileg? Ugyanúgy be van fogva, mint egy hónappal ezelőtt (a könyvre gondolok)?

Kívánom a legjobbakat — azaz erőt, egészséget és sikereket.

Adja át üdvözletemet feleségének. Larissza őt is és Önt üdvözli.

Az Ön Andreje

■

G. Kozincev—A. Tarkovszkijnak

Kedves Andrej!

Köszönöm a levelet. Nagyon el voltam keseredve, hogy a torokgyulladásom miatt nem láthattam a filmjét.

Mostantól várom az első alkalmat, hogy megtekinthessem.

Tervezi-e már az új munkáját? Nálam most valami zavaros időszak köszöntött be: minden kiesik a kezemből, sehogy sem találok belső megnyugvást, enélkül pedig csak a kritikai érzék működik az emberben, méghozzá kitűnően: alig tűnik fel a leghitványabb ötlet, máris megsemmisítem, logikailag rendkívül meggyőzően.

Egyelőre mindez az önmagammal folytatott társalgás formájában zajlik. Az emberi társalgásnak azonban nem ez a legjobb formája.

Minden jót kívánok Önnek és az egész családnak.

G. K. 72. VI. 8.

(ISZKUSSZTVO KINO, 1987. 6. SZ.)

Szilágyi Ákos fordítása

---

[1] A magyar változatból néhány levelet a hely szűkössége okán kihagytunk. (A szerk.)

[2] A Szovjetunió Állami Filmátvételi Bizottságáról van szó.

[3] A Dom Kino — a Szovjet Filmművészek Szövetségéhez tartozó zártkörű filmszínház, ahol a szakmának vetítenek.

[4] A *Lear király* címszerepét Jurij Jarvet játszotta.

[5] Az 1969-es XXI. Cannes-i Filmfesztiválon *Andrej Rubljov* kapta a FIPRESCI (a Filmkritikusok Nemzetközi Szövetsége) díját.

[6] A. V. Karaganov — akkoriban a Szovjet Filmművészek Szövetségének titkára volt.

[7] V. E. Baszkakov — akkoriban a Szovjetunió Minisztertanácsa Filmfőigazgatóságának elnökhelyettese volt, I. A. Kokorjev — a Filmfőigazgatóság szerkesztési-forgatókönyvírói Bizottságának akkori főszerkesztője.

[8] A *Solaris* forgatókönyvéről van szó.